

Vladimír Dvořák: „Z historie Únětic“

Vykopávky

Únětice jsou historicky i kulturně jednou z nejstarších osad, známých na území Čech, o kterých se dochovaly písemné zprávy. Okolí dnešních Únětic bylo osídleno již ve starší době bronzové (1900 až 1500 let před naším letopočtem). Toto dokazují nálezy čtyř kostrových pohřebišť, objevených při archeologických výzkumech, které v roce 1880 zahájil roztocký lékař MUDr. Čeněk Rýzner u polní cesty vedoucí okolo Holého vrchu do Roztok za pomoci únětických občanů, z nichž nutno jmenovat alespoň Gustava Jenče. Ve více než 70 řadových hrobech 1,5 m širokých a asi 1 m od sebe vzdálených, byly kostry skrčenců obličejem k východu a u každé hliněná nádoba. Nebožtíci byli pohřbíváni jak v prostých hrobových jamách, tak v dřevěných rakvích, kamenných hrobkách i pod mohylami. Většinou ženské kostry byly zdobeny bronzovými náramky, jehlicemi, náušnicemi a jantarovými korály. Dr. Rýzner prováděl podobné výzkumy i v dalších okolních obcích. Objev těchto pohřebišť vytvořil základní oporu pro vyčlenění zvláštní skupiny archeologických pramenů, pro něž se v archeologické odborné literatuře postupně ujal název únětická kultura.

Promísením a tvůrčím rozvinutím různorodých kulturních tradic a prvků tak vzniklo v Čechách na sklonku pozdní doby kamenné prostředí schopné vytvořit novou svéráznou civilizaci - civilizaci doby bronzové. V době svého největšího rozkvětu sjednotila kulturně Čechy, Bavorsko, Durynsko, Meklenbursko, Velkopolsko, Slezsko a Moravu, jihozápadní Slovensko a Dolní Rakousko. Jednotlivé nálezy bronzových předmětů svědčí o kontaktech tvůrců únětické kultury i se severní Itálií, Francií, Britskými ostrovy, jižní Skandinávií a Balkánem.

Zatímco nejstarší únětická kultura je dosud známa jen na základě hrobů, její další vývoj v době bronzové můžeme studovat i na základě hromadných nálezů bronzových předmětů a výjimečně je doloženo i využívání jeskyní. Hroby na Holém vrchu i poklad sedmi nádherně zdobených dýk objevený v r. 1928 náhodně v rokli na nedalekých Kozích hřbetech pochází shodně z tohoto mladšího období únětické kultury. Základními archeologickými prameny ke studiu kultury jsou keramické nádoby a bronzové výrobky (zbraně, šperky, nástroje). K výrobě nástrojů se na počátku doby bronzové dosud hojně užíval i kámen, kost a paroh. Ozdoby zhotovovali únětičtí šperkaři nejenom z bronzu, ale také z jantaru, zlata a skla. Na základě archeologických pramenů víme, že společnost tvůrců únětické kultury tvořili zemědělci, řemeslníci, obchodníci a snad i horníci z měděných a cínových dolů.

Obec Únětice leží v nadmořské výšce 240-260 m severozápadně od Prahy v tzv. Pražské kotlině v údolí Únětického potoka a její katastr sousedí jednak přímo s katastrálním územím Prahy, jednak s chráněným územím Tichého údolí.

Za starodávna byly Únětice majetkem knížat Pražských. V období let 1125 až 1140, v době vlády knížete Soběslava I. náležely knězi Zbyhněvovi, pražskému kanovníkovi u Panny Marie, který zde v roce 1132 založil kostel a tzv. "únětickou listinou" u kostela osadil dva kanovníky, Ráže a Bezděda, jimž zřídil k obživě samostatný statek. V roce 1233 král Václav I. listinu únětickou potvrdil a Únětice se vši příslušenstvím předal pražské kapitule. V roce 1421 se Únětic zmocnili husitští Pražané, kteří je držely až do roku 1547, kdy byl všechn dosavadní majetek v Úněticích pro vzpouru proti Ferdinandovi I. pražským měšťanům zkonfiskován a od té doby náležely Únětice Kapitule u svatého Víta.

Podle urbáře z roku 1610 před třicetiletou válkou byl v Úněticích dvůr, 8 gruntů, 2 krčmy výsadní, 2 mlýny, pivovar a kovárna. Na konci války třicetileté v roce 1648 byly Únětice zcela vypáleny, právě tak Suchdol i Horoměřice.

Řehákův statek

Nejstarší matrika únětická počíná se psát rokem 1667 jako první ze všech okolních obcí (např. v Roztokách až od 7.7. 1784). Podle ní měly Únětice v roce 1700 pouze 81 obyvatel, když krátce předtím zemřelo 200 obyvatel hladem či nemocemi (mor). v následujících dobách byl vývoj počtu obyvatel tento: roku 1850 - 394 obyvatel, roku 1900 - 481 obyvatel a roku 1930 - 539 obyvatel.

Ve třicátých letech 20. století část obyvatel hledala zaměstnání mimo obec, hlavně v Praze. Část obyvatel pracovala v místě, kde k tomu bylo poměrně dost příležitostí, např. na statku svatovítské kapituly a u osmi sedláků a rolníků, až 35 pracovních míst bylo v pivovaru, několik "skaláků" pracovalo v kamenolomu za Holým vrchem. Živnosti byly v obci zastoupeny 3 obchody, 2 řezníky, 2 mlynáři, 2 pekaři, 2 hostinci, 1 kovářem, 1 kolářem, 1 krejčím, 1 ševcem, 1 holičem a 1 trafikantem.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Úněticích založil již zmíněný kněz-kanovník Zbyhněv roku 1132. Kostel byl vystavěn v románském slohu z kamene a byly v něm čtyři oltáře - Panny Marie, sv. Václava, sv. Jana Nepomuckého a sv. Kříže. V rejstřících papežských desátků z roku 1352 je kostel uváděn mezi farními kostely děkanátu Řipského.

Roku 1752 byla pro kostel zhotovena nová stříbrná pozlacená monstrance, na jejíž zhotovení byl dán starobylý stříbrný kalich. Mimoto stála monstrance 116 zlatých a 27 krejcarů - tuto částku věnoval farář Václav Nespěšný. Tentýž farář odkázal kostelu nový pěkný stříbrný kalich, který v roce 1758 v Úněticích ukradli Prusové při obléhání Prahy. A týž farář, který zemřel roku 1759, odkázal kostelu značné jmění, které bylo použito jednak ke stavbě nové školy v roce 1760 a později ke stavbě nového kostela. 9. května 1766 byl položen základní kámen ke stavbě kostela, když k tomu předtím dala souhlas kapitula sv. Víta, která se svými prostředky na stavbě spolupodílela. Nový kostel byl dostavěn a vysvěcen 23. prosince 1770. 25. října 1802 vnikly do kostela zloději a odnesli ciborium, dva velké cínové svícny velikosti dospělého člověka, tři svícny z oltáře a mnoho bohoslužebných rouch. Roku 1909 byl kostel důkladně opraven, venkovní opravy byly naposledy provedeny v roce 1966.

Kostel je prostá barokní stavba obdélníkového tvaru částečně připomínající kříž. V průčelí je věž s helmovitou střechou, nad presbytářem je postavena sanktusová věžička. Loď kostela je klenutá, valená v třech polích oddělených od sebe pásy. Hlavní oltář je barokní s tumbou ozdobenou znakem kapituly. Po stranách jsou branky se sochami sv. Joachima a sv. Anny s malovanými znaky, naznačujícími dobrodince, jejichž nákladem byl oltář zřízen. Jeden z nich je kanovníka Jana Hrobčického z Hrobčic, druhý pravděpodobně neznámého člena kapituly. Vzadu nad oltářem je veliký barokní rámeček nesený anděly s obrazem Nanebevzetí Panny Marie od Ignáce Raaba. Obraz z roku 1749 tam byl přemístěn ze starého kostela. Na evangelijní straně je barokní kazatelna, na jejímž řečništi je rovněž znak Jana Hrobčického z Hrobčic. Po bočních stěnách lodi stojí naproti sobě barokní oltářičky s vyřezávanými baldachýny a umělecky nepřilíš cennými obrazy sv. Vojtěcha a sv. Barbory.

Ve věži byly dva zvony - větší z roku 1710, zasvěcený sv. Václavu s nápisem "Ulil Arnošt Diepold v Praze. Na svůj náklad přelítí dal Antonín Hora, děkan v.v. metrop. Kapitoly L.P. 1893". Tento zvon byl pro prasklé "tělo" sejmut v 50. letech dvacátého století. Menší zvon s kanovníckým znakem od pražského zvonáře Mikuláše Loewa s nápisem "Gos mich Nicolas Loew in Prag Anno Domini 1653" o průměru 480 mm a váze 72 kg má hlavní nárazový tón Ais 2 a ve věži je stále. K němu byly přidány dva nové zvony ulité firmou Zvonařství Manoušek ve Zbraslavi, která za ulití zvonů ze zvonoviny dodané objednatelem (farní úřad Únětice) bez dodání srdcí, závěsů a zvonícího stroje obdržela autorský honorář ve výši 37.000,-Kč. Výši dalších výdajů včetně provize Svazu výtvarných umělců se mi nepodařilo zjistit. Větší zvon o průměru 623 mm, o váze 144 kg s hlavním nárazovým tónem Dis 2, byl opatřen nápisem "Maria – na paměť Mariánského roku 1987-88 – Únětice", menší zvon s průměrem 532 mm o váze 92 kg s hlavním nárazovým tónem Fis 2 nese nápis "Jan Evangelista – Záslouhou P. Jana Dvořáka, faráře únětického – L.P.1988". Oba nové zvony byly v neděli 13.srpna 1989 nynějším biskupem Antonínem Liškou vysvěceny, poté ve věži zavěšeny a zapojeny na elektrický zvonící stroj.

Kaple sv. Jana Nepomuckého

Na západním konci obce, kousek za školou, je zděná kaple s malou "lucernou" na střeše, kterou dal postavit v roce 1716 únětický farář Josef Turek. Její stavbu provedl zednický mistr Pavel Dušek (někde se uvádí Duchek). Naproti kapli stojí kulatý sloup, na jehož podstavci je vytesán letopočet 1699. Na sloupu stávala socha sv. Jana Nepomuckého. V současné době - značně poškozená - je deponována a chráněna proti dalšímu poškození.

Kaple sv. Josefa - Pěstouna a hřbitov

Jedná se o zajímavě řešenou, zvenku pětibokou a uvnitř desetibokou stavbu, která má na čtyřech bocích okna, v západním boku jsou vchodové dveře. Na vzdušné střeše je slepá zděná "lucerna".

Původní hřbitov kolem kostela sloužil svému účelu až do roku 1749. Přesto byl v roce 1698 v době moru, kdy umíraly desítky lidí, zřízen nový hřbitov a na něm postavena kaple sv. Josefa. Pole ke zřízení hřbitova a stavbě kaple věnoval únětický rolník Jan Král. Jméno této kaple bylo v té době větší, než jmění farního úřadu. Do podzemní krypty před kaplí byli v 18. století pochováni někteří kanovníci kapituly sv. Víta.

Únětický potok

Původní název potoka, uváděný v již zmíněné listině z let 1125 až 1140, zněl Slativnice. V dalších písemných pramenech se již toto pojmenování nevyskytuje a v soupise rybníků z roku 1786 je již uváděn název Únětický potok. Jeho pramen je na křídové vysočině zvané Dlouhá míle, uprostřed

obce Kněževy ve studánce kdysi zvané Ouvalka. Protéká obcemi Tuchoměřice, Statenice, Černý Vůl a Únětice, dotýká se hranic Suchdola a jeho voda se po průtoku Tichým údolím v Rostkách vlévá do Vltavy. Délka celého toku je 15,5 km. Poměrně silný pramen a boční potůčky dávaly možnost ke

zřizování rybníků, vodních nádrží a zakládání mlýnů. V období cca 250 let bylo na Únětickém potoce zřízeno 6 rybníků a postaveno 18 mlýnů. V Kněževsi a bývalé Kněživce po jednom mlýně, v Tuchoměřicích tři mlýny, pod Tuchoměřicemi tzv. Kopanský mlýn, ve Statenicích a v Černém Volu po dvou mlýnech. Suchdol na okraji svého katastru měl tři mlýny, právě tak tři mlýny byly v Roztokách.

V Úněticích jsou doloženy dva mlýny již v 16. století - v letech 1580 až 1584 se připomíná jednak horní mlynářka Markyta, jednak dolejší mlynář Šimon. Dolejší mlýn s č.p. 11 koupil v roce 1622 Václav Záporka a ještě dlouhou dobu byl označován jako mlýn Záporkovský.

Zajímavost uvádí Dr. Smetánka z Archeologického ústavu Akademie věd, když popisuje dobu vzniku Únětic (1125-1140): "K únětickému statku náležel i mlýn na potoce Slativnici. Je to první vodní mlýn v Čechách, který máme doložen a jehož existence právě v Úněticích je dobře pochopitelná Vodní tok, na němž mlýn stál, má celkem malý spád a proud a byl tedy málo vhodný pro mlýn s vertikálním kolem na svodní vodu, který navíc potřebuje složité převodové soukolí.... .. V Úněticích proto nejspíše stál typologicky nejstarší typ mlýna, roztáčeného vodorovně ležícím kolem, pro jehož pohon postačí menší, ale přesně na lopatky kola dřevěným korýtkem usměrněný proud vody."

Škola

První ucelenější zprávy o školách v našem kraji jsou z doby, kdy "Jezuitů v moc dány školy" (roku 1622). Podle urbáře byla hned v roce 1623 v Úněticích, náležejících kapitule Pražské, zakoupena chalupa od Kateřiny Panošky za 50 kop grošů, která pak "obrácena jest k obecnému dobrému, aby v ní kantor bydlil a děti tam učil!" To je první zmínka o škole v Úněticích. V roce 1760 byla vystavěna nová škola z pozůstalosti místního faráře Václava Nespěšného hned pod farní budovou, vedle staré kostelní věže v místech, kde nyní před kostelem větší prostranství. V roce 1790 měla škola 114 dětí. V té době se pro nedostatek místa vyučovalo též chvíli ve staré kostelní věži, chvíli v sakristii a v letní době též v kostnici.

V roce 1838 byla v Úněticích zřízena 3.třída a postavena nová škola v místech dnešní školní budovy. Výše pořizovacích nákladů dosáhla 11.666 zlatých 48 krejcarů. Zastavěná plocha této budovy dosáhla přibližně polovinu budovy současné. Ve škole bylo zapsáno 252 dětí a byli k ní dáni 2 pomocníci. V roce 1894 byla škola zbořena a na téměř místě byla postavena nákladem 20 180 zlatých škola nová. Velký podíl na stavbě této školy je připisován známému českému spisovateli Jindřichu Šimonovi Baarovi, který v té době kaplanoval na únětické faře.

V roce 1898 měla škola již 5 tříd s 1 pobočkou a celkově ji navštěvovalo 424 dětí a to nejen z Únětic i z Úholiček, Moráně, Suchdola, Statenic a Černého Vola. Na škole vyučovalo 7 učitelů vč. učitelky "industriální". V roce 1912 se odškolicila obec Statenice a v roce 1919 si postavila vlastní školu. V roce 1931 se odškolicil Suchdol, když si postavil novou - zpočátku dvojtřídní - školu nákladem 1 a čtvrt milionu korun. V roce 1948 se odškolicila obec Úholičky. Od té doby počet dětí v Úněticích vykazoval stále klesající

tendenci., takže ze školy se stala pouze dvoutřídka (1974), posléze jednotřídka. Pro nedostatek dětí pak byla škola v Úněticích v roce 1983 zcela zrušena.

Špejchar

Součástí jádra vesnice, které si podnes udrželo původní barokní urbanistický rozvrh je špejchar (sýpka) východně od kostela s dnes již málo znatelným členěním fasád, s provlékanými mřížemi, kamenným ostěním vstupu a dvěma štíty. Špejchar dal postavit v roce 1752 již dříve zmíněný farář Václav Nespěšný k uskladňování obilí. V současné době má špejchar v nájmu Spolek pro obnovu únětické kultury, jehož záměrem je zde vybudovat muzeum.

Pivovar

Pivo se v našich krajích vařilo od nepaměti. První ověřená zmínka o únětickém pivovaru nese letopočet 1557. Ta říká: "... tehdy dobré pivo vařili i kanovníci v Úněticích..."

Pivovar byl postaven pravděpodobně roku 1710, neboť tento letopočet je vyznačen na základovém pilíři ve sklepních prostorách. Vlastníkem pivovaru byla téměř po celou dobu jeho trvání svatovítská kapitula. Podle přehledu o výrobě piva v 10 pivovarech smíchovského okresu roku 1897 byl únětický pivovar třetí největší a jeho roční výroba dosáhla 21 600 hektolitrů piva a jako většina pivovarů měl svou sladovnu. K pivovaru patřil rybník západně od obce, odkud pivovar v zimě získával led, uskladňovaný v lednici, která stála pod strání poblíž zadního vjezdu pivovaru. Lednice o rozměrech 8 x 25 m byla zásobárnou vždy minimálně na dobu jednoho roku. Vodu pivovar čerpal ze studně poblíž zmíněné lednice, další voda, hlavně užitková, byla do pivovaru přiváděna dřevěným potrubím z rybníka. Únětické pivo se vařilo světlé i černé a bylo expedováno jak v sudech, tak v jednotlivých lahvích a mělo jistě svou kvalitu a osobitou chuť. Točilo se samozřejmě v únětických hostincích u Landů a u Kejmarů a lahvové se prodávalo (dnes by se řeklo v bufetu) u Nykodýmů. Rozvážku piva zajišťoval pivovar svými koňskými povozy, v poslední, poměrně krátké době, svým nákladním automobilem do celého okolí. Stálými odběrateli bývali hostinští Materna ve Větrušicích, Vytasil a Steiner ve Stanicích, Srb na Pazderně, Petříček a Skalická ve Vodochodech, Hořejší v Dubí, Čermák a Egermajer v Tuchoměřicích, Dědič, Kratochvíl a Vodička v Žalově, Gaisi a Kopecký na Suchdole, Horák a Petrlík v Horoměřicích, Kozel v Černém Vole, Reznerová v Holubicích, Klášter Kapucínů v Praze a další. Podle vyprávění mého dědy,

sladovníka v pivovaru, se svého času únětické pivo vozilo koňskými povozy - a to zásadně v noci - i do známé restaurace "U Holubů" na Smíchově, kde se prodávalo jako plzeňské.

Před koncem druhé světové války byla sice výroba piva na čas zastavena, ale hned v roce 1945 se znovu rozběhla. Pivo se zde vařilo až do roku 1947. Potom - asi po roční přestávce - byla technologická část pivovaru na náklady dcery bývalých nájemců slečny Fiedlerové za pomoci podstaršího p. Zemana zrenovována. Pivo se vařilo v únětickém pivovaru do roku 1949, kdy došlo ke znárodnění. Pivovar byl předán do řízení Smíchovského pivovaru, který ovšem neměl zájem tuto "malovýrobu" provozovat. Nová technologická část byla rozebrána a odvezena bůhví kam, sklepní prostory ještě nějaký čas byly využívány jako vedlejší sklady Smíchovského pivovaru a v roce 1951 byla historie únětického pivovaru na dlouhou dobu uzavřena.

Sokol a sokolovna

Sokolské hnutí zapustilo své kořeny v Úněticích brzy po první světové válce v roce 1919, kdy byla v Úněticích zřízena pobočka tělocvičné jednoty Sokol v Horoměřicích. Ke dni 1. 6. 1921 se Únětice osamostatnily a byla ustanovena samostatná Tělocvičná jednota Sokol v Úněticích. Svoji činnost provozovala z počátku v sále hostince u Kejmarů (dnešní prodejna potravin), což mělo různé stinné stránky a tak po různých neshodách se Sokol přestěhoval do sálu hostince u Landů. Protože i tady časem docházelo k třenicím, Sokol se vrátil ke Kejmarům, po čase opět k Landům atd. Pokud počasí dovolovalo, probíhala tělocvičná činnost na hřišti, které bylo zřízeno na poli poblíž školy. Tento pozemek byl Sokolem odkoupen od svatovítské kapituly za 2.268,78 Kč.

V roce 1934 se Sokolové rozhodli postavit sokolovnu, když jednota měla základní kapitál 5.000,- Kč. Velká část prací byla prováděna členstvem zdarma, také hodně stavebního materiálu bylo získáno zdarma nebo lacino (za odvoz cihel, části vazby, železa do betonu, starší okna a dveře) z různých bouraček v Praze. Přesto k získání dalších finančních prostředků byla mezi členy Sokola uzavřena bezúročná půjčka (před rozpuštěním Sokola Němci v roce 1941 byly některým členům (ne všem) dlužné obnosy vráceny). Celková výše nákladů na výstavbu sokolovny činila 45.999,20 Kč, na jejichž úhradě se mimo členstva a několika příznivců (např. pánové Král, Šebek, Dědič a další) nikdo další prokazatelně nepodílel. V roce 1935 byl postaven sál, sociální zařízení, západní přísálí a byt.

Slavnostní otevření sokolovny, spojené s veřejným cvičením za účasti okolních sokolských jednot, bylo provedeno 7. června 1936. Výsledkem této slavnosti, doplněné doprovodnými akcemi, byl výnos 10.000,- Kč, který pak pomohl v pokračování výstavby jeviště a pod ním velké kuchyně.

V té době se cvičení zúčastňovaly všechny žákovské, dorostenecké i členské složky. Vyvrcholením tělocvičné činnosti byla vždy účast na Vsesokolských sletech a únětická jednota se všemi svými složkami sletů účastnila. Další finanční prostředky na údržbu a provoz sokolovny pak byl získáván pořádáním šibřinek, plesů a maškarních merend, při nichž často účinkovala sokolská hudba, v té době ve "smyčcovém" obsazení (tzv. štrajch), v jejímž vedení se střídali pánové Váňa, Špaček, Horák a další. Po válce v roce 1945 bylo zásluhou pana Josefa Kratochvíla vyškoleno několik mladých muzikantů a spolu se staršími muzikanty byla založena sokolská dechová hudba, která účinkovala jak na tanečních zábavách, tak hlavně na všech sokolských akcích nejen v Úněticích, ale i v Horoměřicích, Roztokách, v Řeži, v Dejvicích, atd. V jejím vedení se vystřídali pánové Jaroslav Pittl, František Lefner a Josef Oplt. Pod vedením kapelníka Františka Havelky pak v rozšířeném obsazení na 40 členů sklízela velké úspěchy při XI. všesokolském sletu v Praze, zvláště v průvodu po Praze.

Činnost Sokola byla obnovena hned po revoluci v roce 1945 a v předválečném rozsahu trvala pouze do roku 1948, kdy téměř poslední akcí většího rozsahu byla poměrně početná účast na XI. všesokolském sletu v Praze. Politické vlivy té doby potom činnost Sokola zmrazily. V následujících letech byly učiněny

různé pokusy činnost Sokola oživit, většinou však bezvýsledně. Sokolovna pak chátrala a protože Sokol neměl finanční prostředky, byla sokolovna včetně hřiště převedena do majetku MNV Únětice. V letech 1977-82 byla na náklady MNV provedena rekonstrukce budovy včetně dostavby přísálí na východní straně (dnešní hospoda). Administrativní dokončení převodu majetku Sokola do vlastnictví obce jsem provedl v roce 1991 a věřím, že dílo našich předků v tomto vlastnictví vydrží i v dobách budoucích.

Ochotnické divadlo

Tato činnost má v obci hluboko zapuštěné kořeny – již v roce 1880 byla zde založena Čtenářskopěvecko-ochotnická Jednota TYL, jejíž všestranná osvětová činnost byla občany příznivě přijímána i podporována. Výběr divadelních představení vyhovoval jak dospělým (hry jako: Palackého třída 27, Divotvorný klobouk, Fidlovačka, a jiné), tak dětem (Honza v zakletém zámku, Zakletý princ, a další). Nejstarší zaznamenané představení “Staří blázni” bylo sehráno 19.12.1897. V letech 1902 až 1913 sehráli ochotníci z TYLA průměrně 5 představení každým rokem. Po první světové válce v období od 25.3.1919 do 12.3.1922 sehráli celkem 9 představení, mimo jiné známou “Charleyovu tetu”. S úsměvem dnes zaznamenáme vynaložené náklady na tehdejší divadelní činnost jako např.: pojištění jeviště – 2,-K 13 h, poplatek za povolení – 4,-K, půjčovna oděvů u p. Dobrovského, Dejvice – 5,-K 40 h atd, nebo naproti tomu zisk po představení frašky Papagena ve výši 4,-K 63h. Většina představení se konala v sále hostince U Kejmarů. Poslední zmínka o činnosti Jednoty TYL je z roku 1931, kdy byly naposled půjčovány knihy.

Na ochotnickou činnost TYLA navázal divadelní kroužek Tělocvičné jednoty SOKOL, založený v roce 1919 – první představení hry “Ferdinand spí” se konalo 7.12.1919. Do doby, než byla postavena sokolovna, hráli Sokolové svá představení na sálech buď U Kejmarů nebo U Landů – podle toho, kde právě SOKOL provozoval svou činnost (viz kapitolu o Sokole).V letech 1919 až 1940 byla tímto souborem sehrána v průměru každý rok 3 představení, a to jak v již jmenovaných sálech, tak od roku 1933 i v přírodním divadle, které si sokolové vybudovali svépomocí na pozemku v háji, který jim poskytl pan Dědič. Značnou pozornost věnovali divadelníci představením pro děti, a to jak v podání dospělých, tak představením hraným dětmi. Pro děti též bylo v přísálí sokolovny v zimním období v letech 1936 až 1940 provozováno loutkové divadlo. Z mnoha provedených her chci připomenout alespoň některé, jako: Poslední muž, Žně, Lešetínský kovář, Václav Hrobčický z Hrobčic, Příklady táhnou, Kvapilova Oblaka, Jiráskova Vojnarka, Naši furianti a další. Velký úspěch sklidily též operety, jako: Tulák, Na tý louce zelený, U svatého Vavřinečka, Maryna ze mlýna, a další. V roli režisérů působili řídící učitel V. Březina, Karel Kmoch, učitel František Zpěvák, Václav Špiryt, který s Antonínem Kostlánem často spolupracoval na výrobě kulis. Představení pro děti, hlavně představení hraná dětmi, ve většině případů výborně režírovala Olga Svobodová-Jenčová. Po druhé světové válce bylo v sokolovně sehráno již jen 5 představení, jako poslední byla hrána 22.2.1948 Její pastorkyňa – představení pozoruhodné výborným výkonem Marie Lasíkové-Tiché, která těžkou roli Kostelničky nastudovala během několika dnů za onemocnělou Růženu Dědičovou. V roce 1958 ještě byla divadelníky nového Sokola sehrána komedie Člověk z Marsu.

V “domovském” sále hostince u Kejmarů zahájil svou ochotnickou činnost též Sbor dobrovolných hasičů pásmem k oslavě 10.výročí osvobození dne 28.10.1928. V následujících letech až do roku 1941 sehráli hasiči na jevišti U Kejmarů celkem 11 představení, z nichž nejzdařilejší bylo nastudování operety Rudolfa Piskáčka Perly panny Serafínky v režii paní Zemanové. Po válce sehrál tento soubor již jen jedno představení 31.8.1947, a to operetu Madlenka z kovárný.

Únětice od první až po druhou světovou válku

V roce 1914 měly Únětice s částí osady Černý Vůl 533 obyvatel. Po vyhlášení všeobecné mobilizace 26.7.1914 byli do armády povoláni všichni muži-vojáci do věku 42 let. Za nedlouho byli povoláni i někteří muži-nevojáci ve věku do 42 let, takže z vesnice odešly téměř dvě třetiny dospělých mužů, otců a živitelů rodin. Pro armádu byli z hospodářství "zrekvírováni" všichni koně včetně povozů, nemluvě o po celou válku probíhajících rekvisicích obilí, dobytka a všech ostatních zemědělských výrobků, vždy za účasti přísné vojenské asistence. Následkem těchto opatření nastala pochopitelně velká bída, přiděly potravin byly nedostačující – např. přiděl na osobu a týden byl 0,5 kg mouky na vaření, 0,5 kg mouky na pečení, 1 kg chleba, později pečený z kukuřičné či fazolové, ba i bramborové mouky. Současně s přiděly potravin byly stanoveny i tzv. maximální ceny, které se však vzhledem k nedostatku potravin vůbec nedodržovaly. Např. max. cena 1 q pšenice byla stanovena ve výši 30,- K, prodávala se však až za 400,-K, 1 kg pšeničné mouky měl stát 80 haléřů, ale prodával se za 15,-K, 1 vejce místo za 10 haléřů se prodávala za 1,20 K, 1 l mléka místo 30 haléřů stál 2,-K – a přitom většinu zboží i za tyto vysoké ceny nebylo možno sehnat. Navíc výdělky lidí byly velmi nízké – dělník vydělával průměrně 5,- K za den, denní mzda zemědělské dělnice činila 1,20 K.

Za celou první světovou válku bylo do armády z Únětic povoláno celkem 92 mužů, z toho 23 mužů našlo ve válce svou smrt. Na památku těchto padlých byl později u budovy obecního úřadu postaven pomník s nápisem "Obětem války 1914-1918" a se jmény všech 23 padlých. Mimoto se z války vrátilo 12 mužů s trvalými následky válečných zranění. Osm únětických občanů během válečných let opustilo rakousko-uherskou armádu a zúčastnilo se bojů v česko- slovenských legiích, a to: Ruské legie: Baloun Bohumil, keramik z čp.13 - zůstal v Rusku, Dvořák Karel, obuvník z čp.38, Kostlán Antonín, želez. zřízenec z čp.52, Řehák Antonín, sedlák z čp.3 - před válkou též starosta obce. Italské legie: Hůlka Josef, kočí z čp.40, Kozel Václav, stavební asistent z čp.18, Šimon Josef, dělník z čp.78. Francouzské legie: Rytíř Bohumil, pozdější brigádní generál z čp.1.

První poválečné volby podle nového volebního zákona se konaly v roce 1919. Bylo zvoleno 12ti členné obecní zastupitelstvo, které ze svého středu zvolilo starostou Václava Veverku, zedníka z čp.32, který kandidoval za soc.- demokratickou stranu. Při volbách v roce 1923 ve dvanáctičlenném zastupitelstvu měli komunisté 7 mandátů, zbylých 5 mandátů získaly ostatní sdružené strany. Starostou byl opět zvolen Václav Veverka. Do voleb v roce 1927 kandidovalo již více stran, ve 12ti členném zastupitelstvu měly toto zastoupení: komunisté – 4, soc.-dem. – 2, nár.-soc. – 1, živnostníci – 1, republikáni – 1, 3 mandáty získal Václav Humpál, správce velkostatku jako samostatný kandidát. Starostou byl opět zvolen Václav Veverka.

Při volbách v roce 1931 bylo voleno 15ti členné zastupitelstvo, složené z těchto stran: nár.-soc. –2, komunisté– 4, soc.-dem. – 3, živnostníci – 1, republikánská strana zemědělská – 5. Starostou po čtvrté zvolen Václav Veverka.

Poslední volby před druhou světovou válkou se měly konat 12.6.1938, jejich konání se jednak odložilo z důvodů nastalé světové politické situace, jednak byly odloženy z důvodu zákazu shromažďování lidí v důsledku výskytu nákazy slintavky a kulhavky. Až do roku 1939 tak sloužilo staré zastupitelstvo, z jehož čela po dvacetiletém působení i ze života odešel starosta Václav Veverka. Po dobu okupace od roku 1939 do roku 1945 byl starostou Únětic sedlák Antonín Dědič.

Elektrifikace obce Únětice byla provedena v roce 1928. K jejímu uskutečnění bylo založeno družstvo, které upisovalo na rozvod elektrické energie podíly. Jeden podíl byl na tři žárovky nebo na motor o síle 1 HP a mimo zápisného 10,-Kč byla cena jednoho podílu 350,-Kč. Členství v družstvu získala i obec příspěvkem 30.000,-Kč, který si vypůjčila od Okresní hospodářské záložny. Celkový náklad na elektrifikaci obce činil 125.000,-Kč.

Činnost obecního úřadu se v té době odbývala většinou v bytě starosty, ve škole, v hospodě apod. Nutná výstavba budovy pro potřeby obecního úřadu začala částečným zbouráním obecní pastoušky (kromě západní stěny), na severní stranu byl dům rozšířen a přistaveno patro. Stavební práce byly zahájeny 5.března 1934 a byly dokončeny 9.června 1934 s celkovým nákladem 47.964,-Kč (mimo práce natěračské). Z toho částku 10.000,-Kč bylo nutno si vypůjčiti u záložny. Stavební práce provádělo stále zaměstnaných 6 dělníků za plat 3,-Kč/hod. a 3 až 4 zedníci za plat 4,50 Kč/hod. – ti ale 2 hodiny denně pracovali pro obec zdarma. Z úsporných důvodů nebyl realizován požadavek některých radních na instalaci věžních hodin v nástřeší budovy.

Pro zlepšení styku obce “se světem” byl v srpnu 1938 zaveden telefon, a to připojením z poštovního úřadu v Roztokách (v té době Únětice spadaly pod poštu Roztoky) nákladem 7.700,-Kč, předem zaplaceným již v roce 1937. Tento náklad byl později snížen o subvenci zemského úřadu v částce 1.166,-Kč. Pro zájemce o telefonování z linky “Roztoky 51” byly stanoveny poplatky : za tříminutový rozhovor do Prahy 3,-Kč, do Roztok 2,-Kč.

Spolková činnost byla v Úněticích bohatá, např. v roce 1930 zde byly tyto spolky:

Sbor dobrovolných hasičů spolková místnost v hostinci U Kejmarů

Vzdělávací spolek Tyl dtto

Sportovní klub fotbalistů dtto

Záložní a úvěrní spolek Raifeisen dtto

Tělocvičná jednota Sokol spolková místnost v hostinci U Landů

Podpůrný spolek občanů dtto

Vyhlášením mobilizace prezidentem republiky dne 23.zářím 1938 nastalo těžké, téměř sedmileté období druhé světové války. Z Únětic bylo do vojenské služby povoláno 49 mužů ve věku do 40 let, 18 evidenčních koní spolu s jejich kočími – vesměs nevojáky – a 8 povozů. Po podpisu Mnichovské dohody se pak první starší záložníci začali vracet domů po 10.říjnu 1938, poslední záložníci se vrátili až v prosinci 1938.

Po zabrání sudetského území německou říší toto území opustilo mnoho českých rodin. Pět rodin se nastěhovalo též do Únětic, mezi nimi byla i rodina Josefa Čecha z Mostu, který byl brzy nato jmenován řídícím učitelem zdejší obecné školy, rodina technického úředníka z Ústí Františka Buřiče, a další. Vládním nařízením byly všechny politické strany rozpuštěny a sloučeny v “národní celek”, což bylo popudem k zahájení ilegální činnosti. 8.března 1939 byla založena ilegální skupina, ve které byli železniční zřízenec Josef Plešner, pekařský dělník Karel Nykodým a dělník Václav Kos a která ihned navázala spojení z jednou ze tří ilegálních skupin na Suchdole prostřednictvím slevače Jaroslava Fridricha. Již 16.března 1939 však byli členové skupiny pro svou příslušnost k býv. komunistické straně zatčeni a vězněni na Karlově náměstí v Praze. Po šesti týdnech vyšetřování pak byli propuštěni. Pro svoji činnost (rozšiřování ilegálního tisku apod.) pak získali několik mladých lidí (Antonín Valeš, Bohumil Lefner, František Zajíček, aj.).

Druhou skupinu tvořili členové býv. komunistické strany – kovář Jaroslav Novotný, dělník Bedřich Plešner a zedník Alexandr Dvořák, o jejíž skutečné činnosti nejsou konkrétní zprávy. Třetí skupinu vytvořil řídící učitel Josef Čech spolu s Františkem Buřičem – oba členové býv. soc-dem. strany a kaplan na místní faře František Matějka. Prostřednictvím poštovního doručovatele Jana Jungwirha navázali spojení s ilegální skupinou v Roztokách, ve které byli např. pozdější předseda MěNV v Roztokách P. Koucký, pplk. Wiesner a další. Byli též ve spojení s kurýrem s krycím jménem “Pepík” obsluhujícím tajnou vysílačku, v březnu 1945 zatčeným a popraveným v Terezíně. Mimo jiné skupina prostřednictvím známých, totálně nasazených v Mostě podporovala potravinami tam pracující zajatce všech národností.

Situace v zásobování odpovídala “válečnému” stavu, ihned od počátku války byly zavedeny potravinové lístky s přiděly jednotlivých potravin, ovšem čím déle válka trvala, tím byly přiděly menší. Tak v roce

1944 byl přiděl na 1 osobu a týden: 1/4 kg masa, 125 gramů umělého tuku, 300 gramů cukru, 1 vejce, 1,5 kg chleba. Příděl na jedno zásobovací období (4 týdny) pro osobu byl 1875 gramů mouky, 175 gramů másla, 150 gramů sádla atd. Pro kuřáky denní přiděl 3 ks cigaret byl většinou nedostačující, a tak mnozí "náruživci" platili až 20 K za jednu cigaretu. Peníze neměly velkou cenu, a tak nedostatkové potraviny se vyměňovaly za textil, obuv, obrazy, zlato a další cennosti, s kterými na venkov dojížděli – někdy doslova žebrať – hlavně lidé z Prahy. Místní lidé, většinou zaměstnaní v obci s možností samozásobitelského chovu domácích zvířat či pěstování plodin přece jen na tom byli o trochu lépe. Pro zemědělce bylo předepisováno odvádění obilí, mléka, vajec a masa, přísně evidovány byly stavy dobytka, prasat, slepic atd. Přesto se vždy našla nějaká možnost povinnost dodávek obejít, nějakého "pašíka" na černo zabít, ušetřit mléko na stlučení másla apod. Nad dodržováním pořádku a různých nařízení dohlíželi četníci z četnické stanice na Suchdole, v naprosté většině případů se však k lidem zachovali slušně, nedošlo z jejich strany k jakékoliv újmě, naopak – předem avizovali připravované prohlídky domácností, hospodářských budov, kontroly na "černé" zabijačky, na závady v povinném zatemnění oken pouze upozorňovali atd.

V dubnu 1945 občané Únětic poskytli pomoc 3 polským vězňům, uprchlým z tzv. transportu smrti z koncentračního tábora, které ukryli v podzemní šatně přírodního divadla, poskytli jim oblečení a přikrývky a až do doby osvobození v květnu je zásobovali stravou.

Spolupráce ilegálních skupin vyústila v ustavení Revolučního národního výboru, jehož schůze se konaly pod rouškou Rodičovského sdružení ve škole. Poslední schůze RNV před vypuknutím pražského povstání se konala 4. května 1945 v Roztokách a večer v Úněticích. V sobotu 5. května v poledne byla vyhlášena všeobecná mobilizace mužů od 18 do 50 let, kteří vykonávali strážní a výzvědné hlídky. Vojenské velitelství bylo zřízeno v sokolovně. V samotných Úněticích proběhla revoluce bez vážných následků. Tragický dopad měl dobře neuvážený útok několika občanů, hájících barikádu před hostincem U Kozlů v Černém Vole 6. května. V Horoměřicích sídlící německá jednotka SS odmítla vydat místnímu RNV zbraně a podnikla několik výpadů do okolních obcí. U křižovatky nad Černým Volem se naši postavili Němcům na odpor, lépe vybavení a vycvičení Němci však našim ochráncům nejen odolali, ale pět z nich zabili, když je navíc bodáky a botami hrůzně zohavili.

Na pomoc Praze se vydali na základě výzvy českého rozhlasu 5. května dva mladí únětičtí občané Václav Liška (1925-1999) a Josef Kostlán (1926-2001). Nejprve pomohli suchdolským zlikvidovat německou posádku v suchdolském statku, kde získali samopaly a pistole. Takto vyzbrojeni se připojili ke skupině "Karel", která odzbrojila německou posádku v objektu dejvické sladovny, sloužící mimo jiné jako muniční sklad, tento objekt převzala a střežila až do předání českým úřadům dne 8.5.1945.

V roce 1946 byl v Černém Vole odhalen pomník únětickým občanům, kteří padli ve dnech květnové revoluce, když předtím jim bylo presidentem republiky uděleno vyznamenání "Za statečnost" in memoriam: Dvořák Antonín (1924), Plecítý Stanislav (1923), Weiss Rudolf (1910), Nohejl Alois (1908), Kozák Josef (1905), Beránek Josef (1920), Kozel Václav (1928).

Únětice v období 1945-1989

Po vítězně skončené květnové revoluci a počáteční euforii ze znovunabyté svobody se život v republice a tedy i v Úněticích pomalu vracel do normálních kolejí, bylo nutno napravovat mnoho škod způsobených válkou – ať už škod materiálních, tak škod na lidech. Jak ukázala příští léta, v mnoha případech celá snaha dopadla úplně jinak, než si mnozí představovali. Již první poválečné volby v roce 1946 naznačily, jakým směrem bude republika v příštích letech vedena.

V Úněticích byly výsledky těchto voleb následující:

Kandidátka č.1 – Komunistická strana obdržela 186 hlasů tj.57 %

Kandidátka č.2 – Čs. strana lidová 47 hlasů tj.15 %

Kandidátka č.3 – Soc.-demokratická strana 32 hlasů tj.10 %

Kandidátka č.4 – Národně-socialistická strana 61 hlasů tj.18 %

Změnila se struktura řízení státu na všech stupních až po obce, namísto obecních úřadů byly zavedeny národní výbory. Po těchto volbách byl předsedou národního výboru zvolen Josef Plešner za KSČ, který ve funkci pracoval do roku 1950. V následujících letech funkci předsedy národního výboru vykonávali: Josef Beránek do roku 1952, Václav Petrák do roku 1954, dalších 8 let do roku 1962 František Lefner, dva roky do roku 1964 Jaromír Chamlár, do roku 1967 Josef Pajma, od roku 1967 do roku 1976 opět František Lefner, který tedy v této funkci pracoval celkem 18 let. Dalších pět let zastával funkci předsedy národního výboru Václav Veverka, po něm od roku 1981 do roku 1986 Stanislav Kulhánek, od roku 1986 do února 1989 Václav Čacký a od té doby do nových svobodných voleb v roce 1990 Ing. Ludvík Vaníček.

Po známých událostech v únoru 1948, které změnil život nás všech na dlouhých 40 let, byly v listopadu vyhlášeny volby do Národního shromáždění, které i v naší obci – při nadiktovaném způsobu voleb - přinesly tyto předpokládané výsledky: pro “jednotnou” kandidátku bylo odevzdáno 255 hlasů, bílých (rozuměj záporných) lístků bylo 42, neplatných hlasů bylo 14.

Změna politického směru se v Úněticích nejvíce dotkla zemědělců. Po provedení revize pozemkové reformy bylo již v roce 1946 vyvlastněno 5 ha půdy pí. Anně Řehákové (čp.3) a cca 60 ha z výměry velkostatku svatovítské kapituly, jejíž polnosti později obhospodařovaly Čs. státní statky. Na jaře roku 1949 na “doporučení” KSČ byl v obci ustaven přípravný výbor Jednotného zemědělského družstva. V červenci téhož roku bylo zákonem č. 50 nařízeno převzetí hospodářství větších 20 ha a tak do JZD připadly statky paní A. Řehákové (55 ha), paní Marie Králové (čp.29 – 28 ha) a pana Antonína Dědiče (čp.33 – 25 ha). Po žních tohoto roku pak byla združstevněna všechna zbývající půda zemědělcům pod 20 ha (Josef Kratochvíl, František Liška) i drobným zemědělcům. Mimo materiální škody však byly způsobeny těmito lidem velké škody morální – rodiny Řehákova a Dědičova se musely ze statků vystěhovat, František Král a František Liška byli na několik let povoláni na vojnu k PTP (pracovně-technické prapory).

Vzhledem k všeobecnému nedostatku pracovních sil, hlavně však odborníků, nedostatku mechanizace, apod. si v prvních letech JZD nevedlo moc dobře. V roce 1953 si navíc převzalo místní farmu Státních statků – na novou výměru 250 ha však nepřibývali žádní pracovníci, spíše kvůli nízkým výdělkům odcházeli. Podobně na tom byla i družstva v okolních vesnicích, a tak “z ekonomických důvodů” došlo v roce 1960 ke sloučení družstev Únětice, Úholičky, Velké Přílepy a k převzetí farmy Státních statků v Roztokách. Vzniklo tak nové “JZD Rozvoj Úholičky” s celkovou výměrou 1240 ha orné půdy. Toto nové družstvo v roce 1961 zahájilo výstavbu kravína pro 400 dojníc na severním okraji obce, která se pro nedostatky v projekci, v zásobování stavebním materiálem i nedostatek kvalifikovaných pracovníků táhla až do roku 1966. Pro získání nových pracovníků pak byly v letech 1969-1970 poblíž kravína postaveny 4 nové bytové jednotky.

Na pozemcích JZD (bývalé louky) byly v letech 1958-1960 zřízeny dva rybníky na západ od obce, na východě pod Holým vrchem jeden rybník a současně byla po celé délce na únětickém katastru provedena regulace únětického potoka.

Ke dni 1.1.1977 byla pak - snad megalomansky - sloučena v jeden celek zemědělská družstva Rozvoj Úholičky, Rudá záře Horoměřice, Vítězný únor Tursko a 9.květen Kněžves se sídlem a názvem JZD Rudá záře Velké Přílepy, obhospodařující téměř 6500 ha, zaměstnávající kolem 1300 pracovníků.

Nová výstavba v tomto období začala na "nových parcelách" nad silnicí k Horoměřicím, kde v první fázi postavili rodinné domky pánové Vodička, J. Šafus, K. Růžička, J. Chamlár, V. Šíma, a další. V roce 1975 zahájil stavební práce k výstavbě řadových bytových jednotek podnik VELAZ pro své zaměstnance, pracující ponejvíce v provozu v Černém Vole. Z mnoha důvodů, které nelze vyjmenovat, se výstavba bytoven, čistírny odpadních vod a vozovka protáhla až do roku 1983. Navíc se v roce 1977 podnik VELAZ dostal do finančních potíží a proto část pozemku přenechal dalším zájemcům o výstavbu bytoven, ať už to byl podnik IRAPA, či OSPAP a později bytové družstvo DOMOS. Výstavba této horní řady bytoven pak probíhala o něco rychleji, i když závěrečné práce na kanalizaci a veřejném osvětlení byly dokončeny až v roce 1991.

Největší význam v tomto období je však nutno připsat vybudování vodovodu, na kterém se vedle národního výboru podílelo velké množství brigádníků. V roce 1964 byla vyhloubena studna na bývalé Řehákovice zahradě, vystavena budova vodárny a položen vodovodní řád do domků podle cesty k Zajíčkovům a do jižní části obce v délce 884 m. V roce 1968 pokračovala napojením západní a severní části obce a v roce 1972 byla připojena východní část obce, škola a sokolovna. V roce 1976 pak byly na vodovod připojeny domky za pivovarem. V letech 1988-90, kdy se již obec rozrůstala hlavně na výše položená místa a vodárna tyto oblasti nebyla schopna vodou zásobovat, byl v prostoru nad hájem postaven vodojem, jehož pomocí se voda dostane do všech míst obce.

Chvályhodným počinem byla rekonstrukce a přístavba sokolovny, která vyústila po několik let probíhajících pracích znovuotevření v říjnu 1984. Po celá léta zanedbávaná budova doznala značných změn – byla vystavena kotelna ústředního topení (současně vytápí i budovu školy), opraven a rozšířen byt, na straně ke hřišti po celé délce budovy vystavěno přísálí, nemluvě o všech vnitřních úpravách. Vzhledem k tomu, že po uzavření hostince u Kejmarů nebylo v obci žádné pohostinství, po dohodě s Jednotou bylo nové přísálí přebudováno na hostinec. Sál sokolovny pak začal sloužit jak pro taneční zábavy, tak pro místní sportovce (stolní tenis, cvičení žen, apod.) a pro schůzovní činnost místních složek.

Po dlouhých jednáních s JZD Velké Přílepy dosáhl národní výbor toho, že v průběhu dvou dnů 1. a 2.12.1984 družstvo provedlo demolici zchátralých a pro okolí nebezpečných budov vepřína a stodoly v objektu čp.18. Nový prostor pak posloužil ke zkrášlení středu obce. Popis této kapitoly jsem začal slovy "Po vítězně skončené květnové revoluci..." a téměř stejnými slovy ji mohu zakončit – "Po vítězně skončené listopadové revoluci 1989" život obce běží dál, mnoho se tady stalo, mnoho se pro lidi zlepšilo, i když ne vše dobře zamýšlené se vždy podařilo uskutečnit, obec se rozrůstá, zvelebují. Opět se se změnou politického klima změnila i struktura řízení, znovu jsou tu obecní úřady, místo předsedů jsou starostové a primátoři. Jsem rád, že po volbách v roce 1990 jsem se na těchto změnách mohl podílet.